

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 728.81(497.4Vurberk)«1945/1979»

7.025.4: 728.81(497.4Vurberk)«1945/1979»

Prejeto: 29. 9. 2019

ČLANKI IN RAZPRAVE
ARTICLES AND PAPERS

Neuspeli poizkus obnove gradu Vurberk 1945–1952 in adaptacija ostalin 1978–1979

ALEŠ JAMBREK

profesor zgodovine in sociologije, arhivist
Zgodovinski arhiv na Ptuju, Vičava 5, SI-2250 Ptuj
e-pošta: ales.jambrek@arhiv-ptuj.si

Izvleček

Namen prispevka je na podlagi ohranjenih in verodostojnih dokumentov pojasniti, kako se je jugoslovanska oblast ob koncu II. svetovne vojne lotila obnove poškodovanega grajskega kompleksa, in izpostaviti ter analizirati morebitne aspekte, ki so pripeljali do dokončnega uničenja enega izmed najpomembnejših gradov na Štajerskem.

Abstract

FAILED ATTEMPT TO RENOVATE VURBERK CASTLE FROM 1945 TO 1952
AND THE ADAPTATION OF RELICS FROM 1978 TO 1979

The purpose of this article is to clarify, on the basis of preserved and credible documents, how Yugoslav authority addressed the damaged castle complex renovation at the end of World War II and to emphasize and analyse potential aspects that led to the final destruction of one of the most important castles in Styria.

Ključne besede:

Grad Vurberk, restavriranje, adaptiranje, Mestni muzej Ptuj, Zavod za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije, Turistično društvo Vurberk

Key-words:

Vurberk castle, restoration, adaptation, the City Museum of Ptuj, Institute for the Protection of Cultural Monuments of People's Republic of Slovenia, Vurberk Tourism Society

Uvod

Grajski objekti z nekdanjim jedrom vurberškega gradu pričajo, da je na griču nekoč stalo večje poslopje, ki je dominiralo na tem območju. Ohranjeni pisni, slikovni in fotografski viri pa nam razkrivajo veličino ter lepoto nekoč mogočnega grajskega kompleksa. Napad anglo-ameriških zaveznikov, natančneje 16. eskadrilje južnoafriških zračnih sil, na poziv partizanskih enot 4. operativne cone 23. 2. 1945 ob 12.50 je sprožil začetek propadanja gradu.¹ Dejanski razlog za napad še ni bil raziskan, čeprav se kot uradni razlog napada navaja prisotnost štaba 31. Schutzstaffel (dalje SS) divizije na gradu. SS tam štaba nikoli ni imela, saj je bil ta v Mariboru.² Prisotnost enot SS v gradu je evidenten, saj so konec leta 1944 in v začetku leta 1945 imeli na njem usposabljanja pripadniki balkanskih enot SS za vstop v NSDAP. Grad je bil raketiran, bombardiran in obstreljevan s topovi, zaradi česar je zgorela celotna streha. Posledice razdejanja je opisal okupator v svojem poročilu o storjeni škodi na objektu 23. 2. 1945, v katerem je izpostavil, da je uničena streha in poškodovan južni del gradu, medtem ko o večji škodi ni poročal.³ Jedro gradu je bilo poškodovano le v manjši meri, zato se je vprašanje obnove pojavilo takoj po normalizaciji razmer ob koncu II. svetovne vojne. Da bi se grad lahko pravočasno rešil in obnovil, je splošno sprejeto dejstvo, ki so ga vse do 50. let zagovarjale vse institucije, vpete v poizkus njegove obnove.

Priprave na obnovo 1945-1948

Komisije za ugotavljanje vojne škode so začele delovati 3. 6. 1945 na področju Demokratične federativne Jugoslavije.⁴ Delo komisij se je konstantno podaljševalo, a se je v večji meri zaključilo do junija 1946.⁵ Lokalna oblast na vurberškem območju Krajevni ljudski odbor Vurberk (dalje KLO Vurberk) je 27. 11. 1946 posredovala popis vojne škode, kjer je ocenila, da je v večji meri oziroma kar 100-odstotno bil uničen grad Vurberk.⁶ Ker pa so poročila o vojni škodi v številnih primerih zaradi površnosti, objektivnih napak ali želje po večjih finančnih povračilih s strani poražene Nemčije bila nezanesljiva oziroma neobjektivna,⁷ lahko na podlagi naknadnih dokumentov in virov o njegovi obnovi zaključimo, da je objektivna slika uničenja bila povsem drugačna.

Prvi zapisi o začetku obnov na grajskem griču prihajajo iz leta 1945, natančneje 15. septembra. Takrat so na zasedanju KLO Vurberk odgovorni odločili, da bodo obnovili cesto pod gradom, ki je bila poškodovana med bombnim napadom.⁸ KLO Vurberk je na podlagi poizvedb Vlade Ljudske republike Slovenije o stavbah, ki so nezasedene ali premalo zasedene, 21. 4. 1947 sporočil, da na območju KLO ni nezasedenih stavb. Izjema je le grad, ki pa je zaradi bombardiranja v takšnem stanju, da ni primeren za stanovanjske prostore.⁹ V ta namen je KLO Vurberk že 15. 1. 1946 prosil za dodelitev gradu Vurberk s pripadajočimi parce-

¹ Jambrek: Okoliščine napada na grad Vurberk februarja 1945, str. 88–92.

² Pencz: For the Homeland, The 31st Waffen – SS Volunteer Grenadier Division in WWII, str. 1, 3, 5, 8–11, 124132, 133–144.

³ Arhiv muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond Zvezno vodstvo Štajerske domovinske zveze (Bundesführung Steirischer Heimatbund), škatla 11/1, Bombni napadi.

⁴ Jambrek: *Materialna škoda v SV Sloveniji med drugo svetovno vojno*, str. 9.

⁵ Prav tam, str. 15.

⁶ SI_ZAP/0339/002/003/00046 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Šole, sklepi o ceditvi vojne škode (dopis in sklepa).

⁷ Jambrek: *Materialna škoda v SV Sloveniji med drugo svetovno vojno*, str. 94.

⁸ SI_ZAP/0339/009/001/001 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1945.

⁹ SI_ZAP/0339/003/001/00071 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Poročilo o stavbah, ki so nezasedene ali premalo zasedene (navodilo in dopis).

lami Kmetijskemu oddelku Okrajnega ljudskega odbora Ptuj (dalje OLO Ptuj). Iz spodnjih delov gradu so namreč nameravali urediti učiteljska stanovanja in prosvetni dom, medtem ko bi preostali material razdelili revnemu prebivalstvu za popravilo in gradnjo poslopij. Omenjena prošnja je bila v tem času posredovana še Narodni vladi Slovenije.¹⁰ KLO Vurberk je 23. 1. 1946 pisal Upravi državnih posestev Ministrstva za kmetijstvo Narodne vlade Slovenije in prosil za dodelitev gradu ter podal natančnejše načrte o tem, kakšne namene ima z njim. Grad bi renoviral in v njem uredil prosvetno dvorano z gledališkim odrom, čitalnico s knjižnico, učiteljska stanovanja, prostore za gospodarsko in gospodinjsko nadaljevalno šolo, medtem ko bi preostale prostore uredil v prometne namene. Prošnjo sta podprli še Osvoobodilna fronta Vurberk in šolsko upraviteljstvo Vurberk.¹¹ Omenjeno ministrstvo je grad kot celoto že odpisalo. V dopisu 28. 9. 1945 je Zavod za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije (dalje Zavod za varstvo spomenikov LRS) pozvalo,¹² da zaradi propada gradu odpelje še uporabne detajle, kot je recimo vodnjak.¹³ KLO Vurberk je 19. 2. 1946 ponovno pisal OLO Ptuj, da je grad v takšnem stanju, da se ga več ne izplača obnoviti, saj kolikor ga je ostalo nepoškodovanega in bi se ga dalo obnoviti, ga »oblasti demontirajo in odvažajo«.¹⁴ 21. 2. 1946 je Ministr-

Grad Vurberk pri Ptuj. Vir: SI_ZAP/0219/080_00003, št.463/1.

¹⁰ SI_ZAP/0339/002/001_00032 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Razdelitev posesti in gradbenega materiala iz grajskega poslopja med občane (dopis).

¹¹ SI_ZAP/0339/002/001_00047 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Dodelitev vurberškega gradu Krajevnemu ljudskemu odboru Vurberk s strani Ministrstva za kmetijstvo in gozdove (prošnja).

¹² Zavod je začel delovati 22. 9. 1945 in je predstavljal centralno in izvršilno ustanovo za varstvo in proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti na območju LRS, ki je delovala pod vodstvom Ministrstva za kulturo LRS. Ustanova predstavlja pravnega naslednika Zavoda za spomeniško varstvo iz leta 1913. Centralnemu zavodu so na terenu pomagali posebni strokovnjaki oziroma okrajni in krajevni častni zaupniki zavoda. Ti so delovali kot informacijski organi oziroma pooblaščen predstavniki za posebne naloge. Svojo funkcijo so vršili kot pomočniki in sodelavci zavoda, pogosto tudi kot varuhi določenih spomenikov svojega področja (glej: Varstvo spomenikov, Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti LRS za leta 1948, št. I, št. 1, Ljubljana 1948, str. 6–8, 10).

¹³ Ministrstvo za kulturo, center INDOK, 1945, št. dokumenta 2305/19.

¹⁴ MMP je v dopisu Zavodu za varstvo kulturnih spomenikov Slovenije 19. 7. 1950 sporočil, da so odpeljano centralno kurjavo iz Vurberka, ki je že pet let propadala na

stvo za gozdarstvo Narodne vlade Slovenije, ki je imelo pristojnost nad gradom Vurberk, izjavilo Okrajni komisiji za agrarno reformo Maribor – desni breg, da razvalin gradu ne potrebujejo, temveč zgolj gospodarske objekte pod gradom¹⁵ in zemljo, ki so jo odvzeli Herbersteinom.¹⁶ V tem obdobju, 19., 20. in 21. 2. 1946, se je namreč dokončno razdelila obdelovalna zemlja, ki je bila last cerkve in Herbersteinov, med viničarje in najemnike, ki so delali na tej zemlji. Grajski inventar se je raznesel.¹⁷ Inventar grajskega kompleksa je bil ohranjen, če upoštevamo pričevanje Viktorja Kegla,¹⁸ nekdanjega upravitelja Herbersteinovega veleposestva in prvega sekretarja Osvobodilne fronte po vojni. Slednji je še julija 1945 pozival predstavnike OLO Ptuj, da si pridejo ogledat inventar, ki ga je shranil pri raznih posestnikih in v šoli, ter naredijo popis ohranjenih stvari oziroma jih odpeljejo.¹⁹ Tudi v šolski kroniki je zabeleženo, da so domačini po bombnem napadu ohranjeni inventar spravili na varno.²⁰ Prav tako je potekalo zbiranje knjig in papirja v avgustu 1945. V ta namen so zbrali mladino, ki je KLO Vurberk pomagala pri zbiranju in prevozu materiala v OLO Ptuj.²¹ Okrajna komisija za agrarno reformo Ptuj je 9. 3. 1946 sporočila KLO Vurberk, da mu gradu ne more dodeliti, saj bo dodeljen Ministrstvu za narodno zdravje Vlade Ljudske Republike Slovenije (dalje LRS), kjer bo vzpostavljeno zdravilišče za jetične bolnike.²² KLO Vurberk je v zapisniku seje 1. 5. 1946 zapisal, da mora prevzemnik gradu, torej Ministrstvo za narodno zdravje Ljudske republike Slovenije, poslati strokovnjake, ki naj izdelajo načrte obnove grajskega kompleksa. Brez načrtov za obnovo in brez vodje bi vsakršna obnova, po sklepu KLO Vurberk, bila zaman. Brez denarja za nabavo stavbnega lesa in strešne opeke pa ni bilo mogoče zaustaviti propadanja objekta. Ob zagotovitvi navedenih pogojev s strani Ministrstva za narodno zdravje LRS je KLO Vurberk sklenil, da bo pri obnovi gradu pomagal z udarniškim delom.²³ 16. 7. 1947 je KLO Vurberk ponovno pisal Okrajni komisiji za agrarno reformo Ptuj in prosil za dodelitev razvalin, kjer bi uredili prosvetni dom z dvorano za gledališke predstave in razne uradne prostore vurberških or-

dvorišču, odstopili tovarni perila (domnevno Delta tovarni perila in konfekcije Ptuj).

Glej: SI_ZAP/0339/002/001/00024 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Poškodovana stanovanjska in gospodarska poslopja med vojno, popis (obvestilo in dopis) in Ministrstvo za kulturo, center INDOK, 1950, št. dokumenta 47/18–50).

¹⁵ V gospodarskih objektih se je že nahajala gozdarska uprava.

Prav tam.

¹⁶ SI_ZAP/0339/002/001/00039 Narodna vlada Slovenije, Ministrstvo za gozdarstvo – Dodelitev gradu Vurberk krajevnemu ljudskemu odboru.

¹⁷ SI_ZAP SI_ZAP/0530/006 Krajevna in šolska kronika Vurberka. Šolska kronika Ljudske šole Vurberk, zapis 30. 9. 1946.

¹⁸ SI_ZAP/0339/001/001/00017 Okrajni odbor Osvobodilne fronte Ptuj – Popis absolventov kmetijskih šol (navodila in seznam) in SI_ZAP/0339/001/001_00075 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Poročilo podpore sekretarju Viktorju Keglu s strani krajevnega odbora.

¹⁹ SI_ZAP/0339/001/001_00106 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Popis inventarja iz gradu Vurberk shranjen pri posestnikih in šolah (poročilo).

²⁰ SI AS 1827, F-6/VI., Vurberk, Kronika šolskega okoliša Vurberk.

²¹ SI_ZAP/0339/001/001_00169 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Prevoz knjig Osnovne šole Vurberk in gradu Vurberk na Ptuj (obvestilo).

V začetku julija 1945 je bil opravljen še popis grajskega inventarja, ki so ga sestavili Stanislav Bastardi, Albert Bračič in Viktor Kegl, kjer so celotno odvezeto premično premoženje gospodstva Herberstein ocenili na 345.897 din, medtem ko je bila vrednost celotnega zaplenjenega premoženja Jožeta Herbersteina, tako nepremičnega kot premičnega, ocenjena na 8.941.092 din. Sem so bile vštete nepremičnine z Vičave (Ptuj), iz Vurberka, Ciglenc (Spodnji Duplek) in Krčevine pri Vurberku ter zemljišča (njive, travniki, pašniki, gozdovi, vinogradi, sadovnjaki, vrtovi, prometne poti, ribniki).

Prim.: SI_ZAP/0225 Okrajno sodišče Ptuj, Zaplembe, Popis zaplenjenega premoženja gradu Vurberk.

²² SI_ZAP/0339/002/001_00153 Okrajna komisija za agrarno reformo Ptuj – Zavrnitev prošnje o dodelitvi vurberškega gradu Krajevnemu ljudskemu odboru Vurberk.

²³ SI_ZAP/0339/009/001/002 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1946.

ganizacij. KLO je bil tudi bolj pragmatičen v omenjeni prošnji, saj je v načrtu predlagal, da se grad zniža za eno nadstropje. Odstranjeno kamenje in zidake bi odprodali in tako pridobili denar, s katerim bi nabavili les za pokritje gradu pred zimo. Prav tako je KLO zapisal, da okoliško prebivalstvo ves čas pritiska nanj, da bi jim dovolil odpeljati grajski gradbeni material, česar pa brez dovoljenja ne more storiti.²⁴ Ob številnih poizkusih je grajsko poslopje prešlo v roke KLO Vurberk 1. 10. 1947, kar mu je sporočila Okrajna komisija za agrarno reformo Ptuj na podlagi sklepa Ministrstva za gozdarstvo LRS.²⁵ V tem času je kot kaže prevladovalo prepričanje, da bodo grajski kompleks rešili, saj so želeli pridobiti kredit za obnovo 20 let starega ladijskega dizelskega motorja,²⁶ s katerim so po bombardiranju grajskega kompleksa razsvetljevali KLO Vurberk, gospodarsko upravo in okoliške hiše, medtem ko je ta električna centrala skrbela še za oskrbo s pitno vodo.²⁷ Zavod za varstvo spomenikov LRS je 14. 8. 1947 obvestil KLO Vurberk, da je naročil Mestnemu muzeju Ptuj (dalje MMP) premestitev zunanjega vodnjaka z mehanizmom in ostrejšem na Ptuj.²⁸ Odvoz uporabnih gradbenih detajlov pa se je, kot kaže, za nekaj časa preprečil. Predvsem lokalna oblast je imela z ruševinami velike načrte. 6. 10. 1947 je na regionalni turistični konferenci v Mariboru, kjer so prisostvovali predsedniki in tajniki podružnic turističnih društev Slovenije in razpravljali o izgradnji turizma, KLO Vurberk v izpolnjenem vprašalniku pojasnil svoje poglede in načrte v zvezi z vurberškim gradom. Želja je bila obnoviti grad in v njem urediti večji turistično-gostinski obrat s petintridesetimi sobami, za kar bi bilo treba zagotoviti pol milijona dinarjev. Zaradi naravnih pogojev in zgodovinskega pomena bi lahko grad predstavljal primerno izletniško in počitniško točko. KLO Vurberk je nameraval grad obnoviti v letu 1948, kot so navedli v vprašalniku, čeprav sredstev za takšen podvig niso imeli, a so ob zagotovitvi le-teh s strani države načrtovali »udarniško« oziroma prostovoljno udejstvovanje pri obnovi.²⁹ Zavod za varstvo spomenikov LRS je 2. 11. 1947 sestavil komisijo, sestavljeno iz ravnatelja MMP Antona Smodiča, predstavnika gradbene komisije KLO Viktorja Kegla, vurberškega šolskega ravnatelja Rudolfa Kodriča, arhitekta Jožeta Kregarja in Antona Bitenca, da bi ocenila stanje grajskega kompleksa. V poročilu pred meritvami so zabeležili, da je osrednji objekt brez strehe, zidovi so načeti zaradi vremenske izpostavljenosti, medtem ko je zid zaradi napada iz zraka med vojno bil poškodovan z dveh strani. Poudarili so, da večjih poškodb na stavbi ni zaznati in da bi se moral objekt takoj prekriti. Ker so vsi zidovi bili v dobrem stanju, z izjemo dela južnega zidu, bi se obnova lahko začela izvajati takoj. Stroške obnove so grobo ovrednotili na 350.000 din. Od 7. 11. 1947 do 10. 11. 1947 so arhitekti Jože Kregar, Milica Detoni in Zalka Kores na objektu izvajali meritve. Ugotovili so, da so vrhovi severnega zidovja popolnoma poškodovani, zahodno in vzhodno stran zidovja bi bilo treba pred pokritjem stabilizirati z armiranim betonom, medtem ko bi se moralo južno zidovje podpreti s podpornimi zidovi. Menili so, da bi v ta namen lahko porabili material južnega stolpa, ki je v tem času bil že porušen.³⁰ Sklenili so, da je treba

²⁴ SI_ZAP/0339/003/002_00125 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za dodelitev vurberškega gradu od Okrajne komisije za agrarno reformo Ptuj.

²⁵ SI_ZAP/0339/003/003_00188 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za kredit za popravilo dizelskih motorjev (dopis).

²⁶ Dizel motor znamke Crossley, ki je bil izdelan leta 1928 v Veliki Britaniji (Manchester) in ga je pridobilo društvo ruskega Rdečega križa za razsvetljavo svojih prostorov in črpanje vode, prav tam.

²⁷ SI_ZAP/0339/003/003_00188 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za kredit za popravilo dizelskih motorjev (dopis).

²⁸ Ministrstvo za kulturo, center INDOK, 1947, št. dokumenta 153/1-47.

²⁹ SI_ZAP/0339/003/003/00023 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Regionalna turistična konferenca v Mariboru (obvestilo, dopis in anketa).

³⁰ Domnevno je bil porušen zaradi klimatskih vplivov, saj je večinoma bil grajen iz opeke, ki je zaradi izpostavljenosti vremenskim vplivom hitro razpadla.

vse zidovje, ki je bilo poškodovano med napadom, dozidati z armiranim betonom, pribl. 30 m³. Bitenc, ki je za Zavod za varstvo spomenikov LRS pripravil poročilo, je sklenil, da je z nesmiselno demontažo centralne in sanitarne napeljave bila storjena ogromna škoda na objektu.³¹ Zavod za varstvo spomenikov LRS je 27. 11. 1947 posredoval KLO Vurberk načrte za obnovo ostrešja, tehnične specifikacije za pripravo lesa in izračun potrebnega lesa, s katerimi bi pokrili objekt, ter pojasnil, da bo še v tem letu OLO Ptuj, odsek za prosveto, dobil nakazanih 70.000 din za tesianje lesa. Sklepamo lahko, da je denar bil nakazan, saj je ravnatelj Zavoda za varstvo spomenikov LRS Edo Thurnher 12. 3. 1949 pisal ravnatelju mariborskega muzeja Franju Bašu, če lahko poizve, kaj se je zgodilo s 70.000 din, ki jih je Ministrstvo za prosveto LRS decembra 1947 namenilo za obnovo gradu. Denar je bil namenjen za pokritje kompleksa s provizorično leseno streho.³² V začetku aprila 1949 je bil ravnatelj Zavoda za varstvo spomenikov LRS obveščen o izsledkih poizvedovanj. Denar je prejel prosvetni odsek OLO Ptuj in ga porabil v letu 1948. Vir ni omenjal, v kakšne namene je bil denar porabljen, saj tega ni bilo mogoče ugotoviti.³³ Pojasnjeno je bilo, da je denar poniknil neznano kam v proračunu OLO Ptuj oziroma je bil v celoti porabljen v letu 1948.³⁴ Da je denar bil nakazan, je zabeleženo tudi v šolski kroniki Ljudske šole Vurberk, kjer piše, da je Ministrstvo za prosveto ob koncu leta 1947 nakazalo 70.000 din kot prvo pomoč za prekritje gradu, a se grad ni prekril.³⁵ Kljub temu se je adaptacija gradu premaknila z mrtve točke, saj je KLO Vurberk v dopisu Državnemu gozdnemu gospodarstvu Maribor 18. 12. 1947 prosil za dodelitev 120 m³ stavbnega lesa za obnovo ostrešja na grajskem kompleksu. Denar je po pričevanju KLO Vurberk zagotovil Zavod za varstvo spomenikov LRS.³⁶ Prav tako je KLO Vurberk organiziral krajevno gradbeno komisijo, katere naloga sta bila nadzor in izvedba gradbenih del pri kritju ostrešja grajskega kompleksa. Vanjo so bili izvoljeni Viktor Kegl, Jožef Sakelšek in Ivan Pirnik.³⁷ Tesar Gašperšič s Ptuja je podal približen izračun priprave lesa in kritja ostrešja, ki je znašal 338.283 din.³⁸ V januarju 1948 si je Zavod za varstvo spomenikov LRS ogledal ruševine gradu in sklenil, da je grad vreden popravila, ter obljubil pomoč.³⁹ Prav tako je OLO Ptuj, gospodarski odsek gradnje, 13. 1. 1948 pripravil interno poročilo, v katerem je ocenil stanje gradov, kot so Ormož, Ravno polje, Velika Nedelja in Vurberk. Za slednjega je zapisal, da je težko poškodovan in da ga je treba nemudoma začeti obnavljati, saj se bodo v nasprotnem primeru začeli zidovi rušiti.⁴⁰ Zavod za varstvo spomenikov LRS je 9. 3. 1948 obvestil KLO Vurberk, da grad spada pod državno zaščito, zato je prepovedano odvažati material oziroma poškodovati razvaline grajskega kompleksa, ne glede na to, v čigavi posesti je oziroma v kakšnem stanju je. Navedeno bi se lahko zgodilo le, če bi lastnik ali uporabnik zaščitene spomenika dobil potrebno odobritev za uporabo ali odvoz materiala s strani Zavoda za var-

³¹ Ministrstvo za kulturo, center INDOK, dosje Vurberk, dokument datiran 12. 11. 1947 in SI_ZAP/0339/009/001/003 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1947.

³² Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949, št. dokumenta: 94/1-49, 94/2-49 in 117/3-48.

³³ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949. Dopisnica, datirana 4. 4. 1949.

³⁴ Prav tam, št. dokumenta 153/4-47 in Dopis Zavodu za varstvo spomenikov Ljubljana, dokument datiran 2. 4. 1949.

³⁵ SI_ZAP/0530/006 Krajevna in šolska kronika Vurberka. Šolska kronika Ljudske šole Vurberk, zapis 1. 9. 1948.

³⁶ Na podlagi poznejših dokumentov lahko sklepamo, da so ti dogovori obstajali zgolj na papirju. Dejansko so dela stekla šele konec leta 1949.

³⁷ SI_ZAP/0339/003/003_00331 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za izdajo sečnega dovoljenja zaradi postavitve ostrešja na gradu Vurberk in SI_ZAP/0339/009/001/003 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1947.

³⁸ SI_ZAP/0530/006 Krajevna in šolska kronika Vurberka. Šolska kronika Ljudske šole Vurberk, zapis 1. 9. 1948.

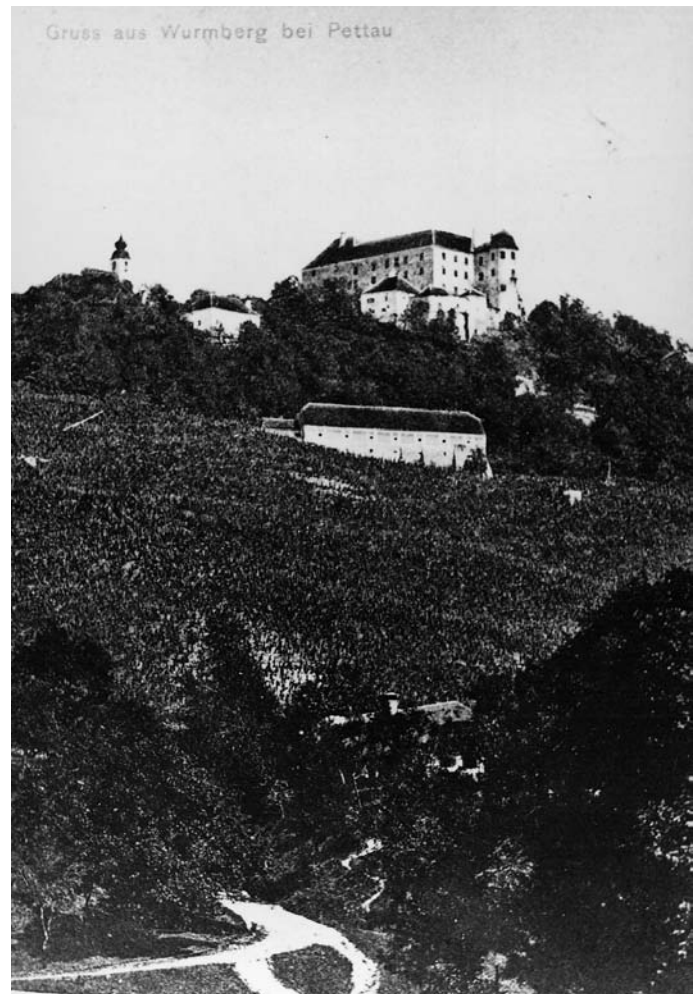
³⁹ Prav tam.

⁴⁰ SI_ZAP/0078/004/013_00001 Poročilo o gradovih – podatki o stanju gradov: Ormož, Velika Nedelja, Ravno polje, Vurberk, št. dokumenta 9906/1-47.

stvo spomenikov LRS.⁴¹ Da so z obnovo mislili resno, je razbrati iz publikacije zavoda, ki je izšla avgusta 1948. V njej je navedeno, da je treba opraviti restavratorska dela in popravila na šestdesetih spomeniških stavbah, med katerimi imajo zraven sakralnih objektov pomembno vlogo še gradovi: Tolsti vrh pri Novem mestu, Maribor, Ptuj, Vurberk, Otočec, Dolnja Lendava, Dornava, Turjak in Bled.⁴²

Obnova vurberškega gradu 1949–1950

Zavod za varstvo spomenikov LRS se je za pomoč pri obnovi grajskega spomenika obrnil tudi na Oblastni ljudski odbor, Poverjeništvo za prosveto Maribor 23. 6. 1949, da bi pomagal pri plombiranju fasadnega in nosilnega zidovja, saj bi tako lahko rešili »izredni kulturni spomenik« in pridobili prostore za stanovanja.⁴³ 10. 8. 1949 je bilo prav tako sklenjeno med KLO Vurberk, Kmetijsko zadrugo Vurberk, Pokrajinskim muzejem Maribor in Zavodom za zaščito spomenikov LRS, da se gonilno kolo vodnjaka na gradu Vurberk in preostali mehanizem, ki je v tem času bil še popolnoma ohranjen,⁴⁴ zaščitni pred morebitnimi posegi oziroma škodo. Zavod za varstvo spomenikov LRS je v dopisu MMP sporočil, da je pred zimo nujno treba opraviti potrebna vzdrževalna dela na grajskem kompleksu, kot je bilo dogovorjeno ob ogledu 16. 7. 1949 na sami lokaciji, in sicer naj bi se dela omejila na plombiranje zidov in prekrivanje teh z deskami. Dogovorjeno je bilo, da bo finančna sredstva priskrbel Zavod za varstvo spomenikov LRS, medtem ko naj material in fizično delovno silo zagotovi MMP.⁴⁵ MMP je na dopis odgovoril tako, da bo še do 15. 9. 1949 Franjo Gumilar⁴⁶ z zidarjem obiskal objekt in se

Grad Vurberk pri Ptuj. Vir: SI_ZAP/0219/080_00004, št.1090/1.

⁴¹ SI_ZAP/0339/004/001_00052 Zavod za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti Slovenije – Prepoved rušenja gradu Vurberk in odnašanje gradbenega materiala (dopis).

⁴² Varstvo spomenikov, 1948.

⁴³ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949, št. dokumenta 94/3-49.

⁴⁴ Med bombardiranjem je vrglo s tečajev veliko kolo z osjo. V tem času se je podrla še opora na zahodnem koncu osi omenjenega vodnjaka, medtem ko je bila zaščitna lopa še v celoti ohranjena z opeko (glej: SI_ZAP/0339/009/001/001 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1949).

⁴⁵ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk.

⁴⁶ Franjo Gumilar, arhivar Mestnega muzeja Ptuj (glej: SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Potni račun). Prav tako je bil pomočnik upravnika in upravnik muzeja.

skupaj s KLO Vurberk skušal o vsem dogovoriti, da bi dela čim prej stekla.⁴⁷ MMP je takoj po ogledu posredoval Zavodu za varstvo spomenikov LRS nov dopis Franja Gumilarja o ogledu gradu in organizaciji obnove. Ta je sporočil, da bo zidarska dela prevzel Jurij Ferenc,⁴⁸ ki bo pripravil proračun potrebnih obnovitvenih del. Zavod za varstvo spomenikov LRS pa je bil v dopisu ponovno pozvan k dodelitvi finančnih sredstev zaradi ogroženosti grajskega objekta pred propadom in potrebni takojšnji zaščiti.⁴⁹ MMP in Zavod za varstvo spomenikov LRS sta se prav tako v medsebojni korespondenci strinjala, da je treba poskrbeti, da se propad gradu kot »izrednega spomenika« zaustavi in se ukrene vse, kar je mogoče, da bodo dela na obnovi stekla v čim krajšem času.⁵⁰ Stvari so se končno začele pomikati z mrtve točke, saj so se 20. 9. 1949 zbrali na pogorišču grajskega kompleksa člani MMP in Jurij Ferenc, kjer so začrtali smernice za zaščito kompleksa. Ferencu so naročili, naj pripravi izračun za pokritje zidovja in s tem zaščito tega pred dežjem in mokroto.⁵¹ Tega dne je MMP pisal Zavodu za varstvo spomenikov LRS in pojasnil, da bo okrajni stavbenik Jurij Ferenc prevzel vsa dela plombiranja zidovja in pokrivanja objekta. Skrajni čas je namreč že bil, da se pristopi k obnovi, saj je stanje resno in grozi nevarnost, da bo grajski kompleks izgubljen.⁵² Zavod za varstvo spomenikov LRS je 21. 9. 1949 pisal MMP, da se v celoti strinjajo z njihovimi predlogi obnove »izrednega spomenika« in da naj z Jurijem Ferencem takoj pristopijo k obnovi gradu, medtem ko bo zavod nudil vso potrebno pomoč. Franjo Gumilar je bil pozvan, da se oglasi v Ljubljani in s seboj prinese okviren proračun oziroma osnutek izračuna obnovitvenih del.⁵³ Ferenc je pri sestavi proračuna stanje ocenil takole:

»Vreme povzroča resne težave nepokriti plošči v gornjem nadstropju. Nekatero opečnate oboke bi bilo potrebno zrušiti in ponovno zgraditi, saj so v precej klavrnem stanju. Ostali les je v dobrem stanju in bi se ga splačalo ponovno uporabiti, kot tudi žeblje, lepenko ipd. Celotno ploščo cca 963 m² bi bilo potrebno pokriti z improviziranim ostrešjem in urediti odvodnjavanje vode, kar bi stalo slabih 248.000 Din.«

Sem pa ni bila vključena delovna sila, ki bi jo po Ferenčevem mnenju moral zagotoviti in plačati KLO Vurberk, kot tudi priskrbeti vse potrebno za njihovo nastanitev, medtem ko je svojo vlogo v tem »projektu« videl zgolj kot povezovalno, organizacijsko, strokovno in administrativno.⁵⁴ Proračunsko sta torej nastala dva predloga. Prvi je zajemal pokritje zidovja z lesenimi ploščami oziroma deskami in popravilo zahodnega zidu (naredili bi izravnavo zgornjega dela zidu), na katerega bi pritrdili lesene plošče. Ta cenejša varianta bi stala 72.843 din in ni vključevala delovne sile. Drugi predlog je predvideval gradnjo lesenega improviziranega ostrešja, ki bi bilo pokrito z lepenko in bi tako varovalo zidovje in s tem celoten kompleks. S tem bi stroški znašali slabih 248.000 din in prav tako niso vključevali delovne sile. Odgovorno osebje pa je izbralo nov, tretji pre-

Prim.: Šteiner: Prva petletka ptujskega muzeja. Ptuj v 20. stoletju, Zbornik ob 125-letnici ptujskega muzeja, str. 316).

⁴⁷ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Predmeti na Borlu in zaščita gradu Vurberk.

⁴⁸ Pooblaščen zidarski mojster iz Spodnje Hajdine. Iz dokumentov je razvidno, da fizično ni delal na objektu, temveč je zgolj sodeloval kot organizator, administrator in strokovnjak za dela, ki so se izvajala. Domnevno je bil upokojeni gradbeni mojster.

⁴⁹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Grad Vurberk – zaščita.

⁵⁰ Prav tam, Grad Vurberk, zaščita.

⁵¹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Beležke in Poročilo II. Jurija Ferenc, 25. in 26. 10. 1949.

⁵² Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949, št. dokumenta 94/6-49.

⁵³ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949, št. dokumenta 94/6-49.

⁵⁴ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Proračun.

dlog 28. 9. 1949, kjer je bilo sklenjeno, da je treba odstraniti vegetacijo, ki pre-
rašča ruševine, odstraniti odpadni material iz prostorov, podpreti opečnate
oboče z lesenimi opaži in jih z betonom utrditi, prekriti celotno zidovje objekta
z deskami in zagotoviti odvodnjavanje vode iz vsakega prostora, kjer je izposta-
vljena plošča. To bi naredili s pomočjo betonskih glaziranih plasti (zalivanje plo-
šče), ki bi bili speljani skozi okenske parapete. Stroške so ocenili na slabih
240.000 din in so zajemali stroške delovne sile, niso pa, kot je možno sklepati,
zajemali stroškov ostrešja in prekrivanja celotnega objekta s strešniki.⁵⁵ Začela
se je faza iskanja delavcev iz okoliških krajev in nabava ter dostava materiala,
medtem ko je Ferenc MMP sporočil, da je od 18. do 30. septembra zapravil že
okrog 68 ur na omenjenem »projektu« z administrativnimi deli, s čimer si je
zaračunal odstotek k predvidenemu proračunu za obnovo gradu.⁵⁶ MMP je 30.
9. 1949 posredoval dopis Zavodu za varstvo spomenikov LRS in v njem priložil
tloris grajskega ostrešja ter ovrednotil obnovo ostrešja, ki je znašala 136.946
din, za kolikor naj bi se povečali celotni stroški obnove grajskega objekta. Pogle-
vitno težavo pa je pri obnovi gradu v tem času povzročalo pomanjkanje gradbe-
nega lesa, ki ga MMP nikjer ni mogel pridobiti v dovolj veliki količini in ga je
potreboval za zaščito in plombiranje zidovja.⁵⁷ Če gledamo z današnjega stali-
šča, je omenjeno dejstvo ironično, saj ostanki objekta še danes »ležijo« sredi
področja, ki je bogato z lesom. Zavod za varstvo spomenikov LRS je 10. 10. 1949
odobril načrtovane stroške za stabilizacijo razmer na vurberški graščini in potr-
dil ter odposlal naročilnico za 10 m³ gradbenega lesa.⁵⁸ Franjo Gumilar je posre-
doval dopis Zavodu za varstvo spomenikov LRS, kjer je sporočil, da je MMP v
namen obnove gradu že porabil 10.000 din, medtem ko bi čim prej potrebovali
enako vsoto denarja za nadaljnjo obnovo.⁵⁹ V tretjem, četrtem in petem poroči-
lu, ki so datirana s 26. 10. 1949, 27. 10. 1949 in 31. 10. 1949, Jurij Ferenc poroča
o težavah s pridobitvijo zanesljivih delavcev in dobavo gradbenega materiala s
strani različnih državnih organov. Delo na objektu bi se namreč že moralo na
veliko izvajati, a je bilo v oktobru še vse v povojih.⁶⁰ Do 2. 11. 1949 je delo steklo,
material (les, gramoz in cement) so počasi dovažali k objektu in začela so se
nujna opravila v rahlo sneženem in deževnem vremenu. Podpirali so se oboki in
odstranjevali slepi podi ter pripravljali prostori za delavce, medtem ko se je šte-
vilo zaposlenih povečevalo.⁶¹ MMP je 2. 11. 1949 posredoval Zavodu za varstvo
spomenikov LRS poročilo o opravljenem delu v letu 1949. Iz njega je razvidno,
da je pri obnovi gradu delalo konstantno šest delavcev, njihovo število pa so
nameravali povečati. Iz poročila je razvidno, da so podprli najbolj ogrožen zaho-
dni opečnati zid, medtem ko so se pripravljali k zaščiti notranjih arkad. Prav
tako so za omenjena dela imeli pripravljen ves gradbeni material, pesek in orod-
je na lokaciji. Poročilo se je zaključilo s prošnjo za dodelitev 3500 kg cementa,
bencina in petroleja ter finančnih sredstev za izplačilo mezd in socialnih zavarov-

⁵⁵ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1949, Proračun za pokritje gradu Vurberk – tretji predlog
in SI_ZAP/0140 Pokrajinski muzej Ptuj, Novoletni situacijski zapisnik o zaščitnih delih gradu
Vurberk, 10. 1. 1950.

⁵⁶ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Beležke in Poročilo II. Jurija
Ferenca, 25. in 26. 10. 1949 ter Proračun.

⁵⁷ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Načrt in pro-
račun za zaščito gradu Vurberk, št. dokumenta 489/49.

⁵⁸ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Zamenjava
lesa.

⁵⁹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, grad Vur-
berk – zaščita.

⁶⁰ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Poročilo III., IV. in V. Jurija Ferenca
26.31. 10. 1949.

⁶¹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Poročilo VI. In VII. Jurija Ferenca
2.-30. 11. 1949.

vanj za delavce, saj bi dela v nasprotnem primeru kmalu zastala.⁶² Novembra so delavci odstranjevali odpadni material znotraj gradu in pomagali pri dovažanju gradbenega materiala, kot so apno, les in strešniki, s Ptuijskega gradu, za katere se je kasneje izkazalo, da predstavljajo rezervo Ptuijskega gradu in ga sploh ne bi smeli odtujevati. Strešnike so začeli skupaj z deskami spravljati na grad 16. 11. 1949 in začeli pokrivati in podpirati »desne« galerije. Prav tako se je za potrebe gradu podiral in odvažal les iz grajskega gozda. 22. 11. 1949 so nadaljevali podpiranje grajskih obokov in odstranjevanje odpadnega materiala – sipin.⁶³ 23. 11. 1949 je Jurij Ferenc podal vznemirljivo opazko, da se mu zdijo špranje v zidu in obokih zahodne dvorane sumljive. Priložil je tudi skico.⁶⁴ 24. 11. 1949 se je Jurij Ferenc še osebno zglasil v MMP, kjer je podal svoje strokovno mnenje o zidovju zahodne dvorane, medtem ko so se istega dne na gradu stabilizirali oboki z betonom. Ferenc je po natančnem ogledu vseh zidov in splošnega stanja gradu menil, da bi bilo treba za obnovo gradu nameniti še vsaj 3.000.000 din. Do tega sklepa je prišel zaradi velike obrabe zidovja, medtem ko bi okna in vsa mizarska dela bilo treba opraviti na novo, kakor tudi vodne in elektroinštalacije ter pokritje strehe. Omenjeni strošek v to ceno ni bil vključen.⁶⁵ Decembra 1949 se je nadaljevalo postavljanje odrov, tesianje lesa, pokrivanje zidovja in leve galerije z lesom⁶⁶ in bobrovcem, medtem ko se je na objekt dovažal gramoz. Prav tako se je odstranjevalo in ravnalo ruševine ter betoniralo odtočne estrihe, vendar se je omenjeno delo zaradi zmrzali ustavljalo in prekinjalo.⁶⁷ Tega meseca je v publikaciji Zavoda za varstvo spomenikov LRS bilo ponovno poudarjeno, da je bilo med vojno požganih veliko gradov, ki jim je treba nameniti posebno skrb, med njimi še posebej izstopajo: Otočec, Prežek, Stari grad, Soteska in Vurberk, čeprav vestnik poroča, da ima največjo možnost za ohranitev celotnega grajskega kompleksa izmed navedenih prav Vurberk. Vestnik poroča, da bi do konca leta 1949 bilo treba vsaj za silo pokriti omenjene gradove, medtem ko še poroča, da so že pripravljene načrti za restavracijo gradu Vurberk. Članek poroča, da je v kompleksu še posebno dragoceno notranje dvorišče z arkadami, ki hrani vse odlike visoke renesanse in je zanimivo povezano s starejšim poznosrednjeveškim jedrom. Tvorno sodelovanje z MMP pa zagotavlja, da bodo ta dela vsaj na zasilnem zavarovanju krhke arkadne arhitekture uspešno izvršena.⁶⁸ 27. 12. 1949 je Jurij Ferenc ponovno obvestil MMP o že omenjeni zahodni steni, ki se boči in postaja najbolj kritična na celotnem objektu, zaradi katerega se je Franjo Gumilar iz MMP odločil, da si osebno ogleda objekt.⁶⁹ 17. 12. 1949 je MMP sporočil Zavodu za varstvo spomenikov LRS, da je prevzel 3000 kg cementa za obnovo gradu in da so za zdaj potrebe po slednjem zadovoljili.⁷⁰ Prav tako je MMP poplačal delavce, ki so delali na objektu, in je 19. 12. 1949 nakazal 6066 din Državnemu zavodu za socialno zavarovanje Ptuj.⁷¹ V januarju 1950 se je delo

⁶² SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Poročilo o spomeniški zaščiti.

⁶³ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Poročilo VI. In VII. Jurija Ferenca 2.–30. 11. 1949.

⁶⁴ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zvezek IV, str. 2.

⁶⁵ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Poročilo VII. Jurija Ferenca 2.–30. 11. 1949, Zvezek IV, str. 3.

⁶⁶ Pri pokrivanju arkadnega zidu je bilo porabljenih za dobrih 94 m³ različnih vrst lesa. Glej: SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Seznam lesa za ostrežje gradu Vurberk).

⁶⁷ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Poročilo VII. Ferenc Jurija 1.–31.12.1949, Zvezek V–VII.

⁶⁸ Varstvo spomenikov, 1949.

⁶⁹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Poročilo VII. Ferenc Jurija 1.–31.12.1949, Zvezek VII, str. 2.

⁷⁰ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Likvidacija računa za cement.

⁷¹ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, spremni dopis.

nadaljevalo z enakim tempom, saj so se podpirali oboki v kleti, betonirali podi in odvažal odpadni material.⁷² Jurij Ferenc je 4. 1. 1950 ponovno posredoval strokovno mnenje o slabem stanju gradu oziroma o pomikajočem se zidu na zahodni strani grajskega objekta. Poročal je, da se okrog 10 m dolg in 13 m visok zid na zahodni strani Dravske doline počasi pomika navzven, saj se plastijo že temelji oziroma skala, na kateri se zid nahaja. Temelj se je nahajal v grajski kleti, medtem ko so zid držale skupaj po Ferenčevem mnenju le še železne vezi, prepletene med zidovi, ki pa so se že zaradi pritiskov, nastalih zaradi premikanja gradbenih elementov, pomaknile izven zidov. Precej škode so zaradi vode utrpeli opečnati stropovi, ki so bili v tem času že deloma podprti, ker so bili razpokani in je grozilo, da se bodo sesuli v spodnje prostore. Oblast je namreč do takrat vlagala denar v ohranitev arkadnega dvorišča in visokega opečnatega oboka nad visokim pritličjem ob tem pomikajočem se zidu. Ferenc je priporočil, da bi bilo treba v celoti podreti zahodni zid in dva oboka, ki omenjeni zid podpirata, ter vse na novo zazidati, če bi želeli strukturo gradu ohraniti, kar bi znašalo 500.000 din in bi znatno dvignilo finančni vložek, ki ga je oblast do zdaj namenila za obnovo.⁷³ Ferenc je 10. 1. 1950 posredoval situacijski zapisnik Zvezi kulturnih spomenikov Republike Slovenije, kjer je pojasnil, da je bila vsota del zastavljena prenizko, saj je celotno delo do tega trenutka znašalo že 215.000 din. S tem denarjem so pokrili okrog 70 odstotkov objekta z deskami in zgradili okrog 10 odstotkov predvidenega estriha. Po Ferenčevem mnenju je do odstopanja prišlo zaradi pomanjkljivega tlorisa, ki ga je dobil za pripravo proračuna, medtem ko je precej denarja nanese tudi odstranjevanje odpadnega materiala in lesa, kar je zneslo okrog 103.000 din. Sem je Ferenc prišteval še podpiranje in krpanje betonskih opečnih zidov ter druga dela, na katera se prvotno ni računalo. Predvideval je, da je treba zabetonirati še okrog 660 m² betonskega estriha, pokriti z deskami še približno 100 m² objekta in zgraditi še okrog 20 parapetnih odvodov. Celotna faza bi po njegovi kalkulaciji stala 294.900 din. Tudi v tem poročilu ni pozabil omeniti največje težave gradu – zahodni zid, ki ga izpodrivajo propadajoči opečni oboki, in ga pred zrušitvijo varujejo zgolj železne stenske vezi.⁷⁴ Čeprav je bil osebno na objektu ter pripravil proračun za opravljena dela, je zavračal krivdo glede prvotnih izračunov. Tako je 28. 2. 1950 spet našel napako v predračunu, in sicer je bilo premalo obračunano socialno zavarovanje za zaposlene za kar 27,5 odstotkov, medtem ko so ti stroški skupaj z drugimi dvignili skupni proračun obnove še za 20.000 din.⁷⁵ Ferenc je 1. 3. 1950 posredoval pregled stroškov Zvezi kulturnih spomenikov Republike Slovenije glede zaščitnih del na gradu Vurberk za leto 1949–1950, kjer je v celoti popisal prejeme in izdatke za različna dela in material. Od 7. 10. 1949 pa do 16. 3. 1950 so porabili 188.594 din.⁷⁶ MMP je Zavodu za varstvo spomenikov LRS posredoval poročilo o zaščiti vurberškega gradu, kjer je popisal preostalo količino gradbenega materiala v vrednosti 57.000 din. MMP je pozval Zavod za varstvo spomenikov LRS, da se obnovitvena dela čim prej nadaljujejo, da ne bi propadel cement, medtem ko bi po načrtih Jurija Ferenca potrebovali še 100.000 din, da bi zastavljena obnovitvena dela po predvidenem načrtu končali. Prav tako je posredoval MMP 31. 3. 1950 še poročilo o porabljenih finančnih sredstvih v skupni vre-

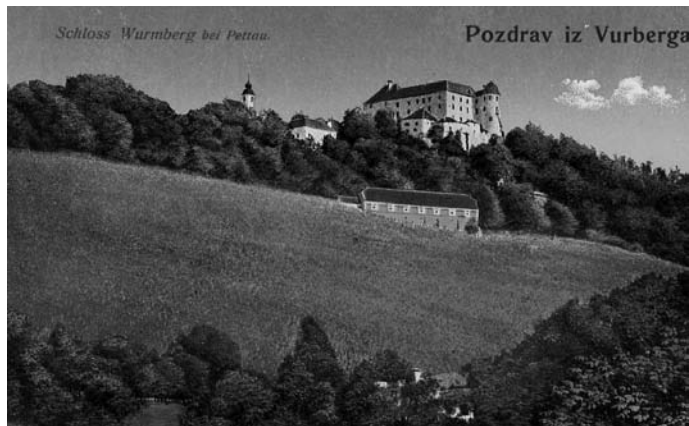
⁷² SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zvezek VIII.

⁷³ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Jurij Ferenc–Strokovno mnenje.

⁷⁴ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Novoletni situacijski zapisnik o zaščitnih delih na gradu Vurberk.

⁷⁵ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Jurij Ferenc Muzejskemu svetu Ptuj 28.02.1950.

⁷⁶ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Obračun dohodkov in izdatkov pri zaščiti vurberškega gradu.

Grad Vurberk pri Ptuju. Vir: SI_ZAP/0219/080_00007, št.542/1.

dnosti slabih 188.000 din, ki so bila namenjena obnovi vurberškega gradu.⁷⁷ Evidentno je, da se končna kalkulacija za obnovo gradu v poročilu razlikuje od tistega, ki ga je posredoval Zvezi kulturnih spomenikov Republike Slovenije, iz česar lahko sklepamo, da je pri kalkulacijah prihajalo do napak in je zato po toliko letih izredno težko oziroma nemogoče ugotoviti končni strošek obnove gradu v letu 1949–1950.

Točka brez vrnitve in opustitev obnove

MMP je obvestil Zavod za varstvo spomenikov LRS o kritičnem preobratu v fazi obnove gradu Vurberk, kjer se je 14. 4. 1950 zrušila zahodna stena. Ta se je odtrgala od jedra gradu v dolžini 12 m in potegnila za seboj dva oboka in del vogala ob stopnicah, ki vodijo v grad. Zasušlo je skladišče, kjer so hranili cement in orodje ter onemogočilo vhod skozi glavna vrata. Franjo Gumilar je v dopisu predlagal, da bi gradbeni material in orodje odpeljali na Ptuj, medtem ko bi lahko zrušen gradbeni material odprodali.⁷⁸ MMP je Zavod za varstvo spomenikov LRS prav tako obvestil o prijavi kraje gradbenega materiala na gradu Vurberk 22. 4. 1950. Neznanci so se polastili opeke, desk, železnih drogov in odkopali celo cement, ki je bil zasut ob podrtju zahodnega zidu.⁷⁹ Franjo Gumilar je isti dan obvestil Odsek za notranje zadeve OLO Ptuj, da naj posreduje na gradu Vurberk, saj so posamezniki začeli krasti gradbeni material, pripravljen za obnovo, medtem ko prebivalstvo z vozovi odvažajo grajske ostaline. Prav tako je obtožil predsednika KLO Vurberk, da je prisostvoval pri omenjenem početu in pozval organe pregona, da zadevo čim prej uredijo.⁸⁰ Zavod za varstvo spomenikov LRS je po ogledu dejanskega stanja na lokaciji vurberškega gradu posredoval dopis upravniku MMP Franju Gumilarju 16. 6. 1950. V njem je bilo pojasnjeno, da se grad v prvotni obliki ne bo obnovil. Gradbeni material, ki je že ležal okrog razvalin, naj bi MMP razdelil prioriteto, in sicer: Zvezi borcev narodnoosvobodilne vojne, to-

⁷⁷ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 47/6-50 in 47/7-50.

⁷⁸ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 47/9-50.

⁷⁹ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 47/10-50.

⁸⁰ SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, Prijava kraje 22. 4. 1950, št. dokumenta 127/50, šk. 2, ovoj 12.

varišu Lahu⁸¹ in KLO Vurberk. Celotno zunanje okvirno zidovje gradu pa so nameravali pokriti z enokapno strešico. Poročali so o odkritih gotskih slikarijah v III. nadstropju gradu, kjer se je nahajala grajska kapelica.⁸² Jurij Ferenc je 20. 7. 1950 posredoval MMP še račun za preostale delovne in zamudne ure, kamor je vestno zapisal tudi postavke, po katerih mu je pripadalo še 8.785 din. Še posebej so zanimive postavke o amortizaciji lastnega kolesa, s katerim se je vozil na objekt za nadzor del, ki jih je vestno vodil in zaračunaval.⁸³ MMP je 12. 10. 1950 obvestil Zavod za varstvo spomenikov LRS Slovenije, da je prekinil sodelovanje s 70-letnim Jurijem Ferencem, saj je v zadnjem zahtevku zahteval izplačilo del, za katera ni bil pooblaščen, medtem ko so postavke za posamezna dela bile povsem neutemeljene. Ker je muzej izvedel, da je zaradi podobnih malverzacij gradbenik v preteklosti že bil kaznovan, so se odločili, da bodo raje prekinili sodelovanje z njim in ga ob pravnem izsiljevanju za izplačilo naznanili javnemu tožilstvu.⁸⁴ Zanimivi so obračuni, ki izkazujejo stroške, ki jih je gradbenik vestno vodil in terjal povračilo s strani MMP. Zahteval je povračilo stroškov za vse opravljene obiske, a ne samo na lokaciji gradu, temveč tudi na MMP, vsa pisma, ki jih je napisal in odposlal na različne naslove glede gradu Vurberk in prijave, ki jo je posredoval policijski upravi glede kraje njegovega orodja iz gradu Vurberk. Kot je razvidno, je posodil tudi MMP določeno zidarско orodje za obnovo Ptujskega gradu, ki mu ga niso pravočasno vrnil. Ker je trdil, da je orodje preveč obrabljeno in da ga ne želi več nazaj, je 12. 10. 1950 izstavil račun za 1.930 din in zahteval, da se poravna v osmih dneh.⁸⁵ Dodatno je zahteval od MMP še povračilo za orodje, ki ga sta ga poškodovala delavca Anton Vidovič in Alojz Sušnik, ki bi orodje morala premestiti na varnejši prostor, a sta ga kar zakopala na področju vurberškega grajskega kompleksa.⁸⁶ Ferenc je dodatno zahteval povračilo za poškodbe na orodju in avtobusne prevozne stroške ter amortizacijo kolesa, ko je hodil na objekt izkopavat prej omenjeno orodje. Upravi MMP je posredoval svoj zadnji zahtevak glede denarja 27. 10. 1950. Od MMP je želel pridobiti še 17.294 din za oddelane ure od 10. 1. 1950 do 3. 5. 1950 (nadzorstveno, organizacijsko in administrativno delo, ki ga je sam nadziral in izvajal). Od finančnega povračila pa je odstopil, saj si je protipravno prilastil 950 kosov stare grajske opeke in obračunal tudi prevoz slednje do doma. Prosil je, če se mu lahko izplača še 10.000 din, preostali denar pa je pripravljen prevzeti še v starem materialu grajskega objekta.⁸⁷ Stanje obnove gradu v letu 1950 se v večji meri ni obrnilo na bolje, saj je KLO Vurberk na podlagi dopisa Okrajnega odbora Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne o številu obnovljenih stanovanj odvrnil, da so vsi stanovanjski objekti, ki so bili med vojno poškodovani, obnovljeni, razen gradu, ki še pet let po vojni ni obnovljen in je v razsulu.⁸⁸ Kot je razvidno iz publikacije Varstvo spomenikov, je Zavod za varstvo spomenikov LRS že v tem letu izdal dovoljenje za delni odvoz zrušene stene.⁸⁹ Zaradi pomanjkanja dokumentacije ni bilo mogoče ugotoviti, zakaj se

⁸¹ Domnevno Antonu Lahu, hišniku, vodiču in preparatorju, ki je bil zaposlen v MMP.

⁸² Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 47/15-50 in SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, št. dokumenta 183/50, šk. 2, ov. 12.

⁸³ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Zaščitna dela na gradu Vurberk 20. 7. 1950.

⁸⁴ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 246/50 in 47/22-50.

⁸⁵ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Jurij Ferenc Upravi mestnega muzeja Ptuj 12. 10. 1950.

⁸⁶ Dokumenti namigujejo, da je del orodja bil odtujen, kar je Ferenc prijavil policiji in zato naročil delavcem, da orodje odpeljejo na varnejše mesto.

⁸⁷ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Jurij Ferenc Upravi mestnega muzeja Ptuj 27. 10. 1950.

⁸⁸ SI_ZAP/0339/006/003/00007 Okrajni odbor Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne Ptuj – Obnova porušenih domov iz časa okupacije (obvestilo in dopis).

⁸⁹ Varstvo spomenikov, 1950.

delo na objektu ni nadaljevalo vsaj v manjšem obsegu, glede na dopis Zavoda za varstvo spomenikov LRS 16. 6. 1950, a lahko sklepamo, da so neljubi dogodki z glavnim izvajalcem del pripomogli k temu.

Dokončni propad 1951–1956

V začetku leta 1951 je začel MMP odprodajati gradbeni material zainteresiranemu prebivalstvu.⁹⁰ Stanje glede odvoza materiala se je »razjasnilo« že 10. 5. 1951, ko je Zavod za varstvo spomenikov LRS dovolil na podlagi prošnje Jožeta Sakelška, domačina iz Krčevine pri Vurberku, pobiranje in odvažanje zidne opeke iz porušenih delov grajskega kompleksa, s čimer je legalno na široko odprla vrata za podobne prošnje in pospešeno odvažanje materiala.⁹¹ Pokrajinski muzej Maribor je Zavodu za varstvo LRS v Ljubljani posredoval poročilo, ki ga je prejel od svojega gradbenega zaupnika za spomeniško varstvo, gradbenega tehnika Jožeta Požauka in gradbenega inženirja Staneta Lovšeta. V njem je bilo zapisano, da je Ferenčeva trditev o vzroku za podiranje gradu napačna. Jurij Ferenec je namreč zatrdil, da se grad podira zaradi geološkega premikanja terena. Jože Požauk in Stane Lovše pa sta menila, da grad propada predvsem zaradi vlage, kar je posledica nestrokovne obnove, ki je pospešila propad objekta. Kot primer sta navajala betonirane plošče oziroma estrihe, ki so bili narejeni na tramovnih stropovih, na katerih sta se nabirala sneg in deževnica, vse skupaj pa je zamakalo zidove, kar je pospešilo propad objekta. Poročilo sta zaključila, da bi se silhueta gradu z vsemi arkadami dala ohraniti brez večjih vlaganj.⁹² Iz poročila je mogoče sklepati ne samo o analizi opravljenih obnovitvenih del, temveč tudi o morebitnem »izgubljenem« zaupanju v MMP kot zaupniku obnovitvenih del, ki mu jih je zaupal Zavod za varstvo spomenikov LRS. Da je omenjeni zavod dokončno odstopil od obnove, pa je morebiti »krivo« tudi poročilo gradbene inšpekcije OLO Ptuj, ki je 18. 10. 1951 prav tako opravila ogled ruševin grajskega kompleksa. V poročilu Zavodu za zaščito spomenikov LRS je navedla, da so vsa obnovitvena dela bila opravljena nestrokovno in necelovito, saj objekt ni bil pokrit v celoti. Bila je mnenja, da bi bilo treba zbrati vsaj 200.000 din, kar pa verjetno ne bi zadostovalo, da bi se s pokritjem celotnega objekta slednji rešil pred nadaljnjim propadom.⁹³ Na Zavod za zaščito spomenikov LRS so v prvi polovici leta 1952 začele prihajati prošnje institucij in zasebnikov, da bi odpeljali gradbeni material razrušenega gradu. Zavod za zaščito spomenikov LRS je dejal, da za odstranitev materiala, ki je že na tleh, ni ovir in ga ob dovoljenju upravnega organa lahko odpeljejo, medtem ko se ne sme posegati v gradbene elemente, ki še stojijo, ali jih rušiti.⁹⁴ Tajništvo gospodarskega sveta OLO Ptuj je 22. 11. 1952 pozvalo Zavod za zaščito spomenikov LRS za mnenje, kaj naj storijo z objektom, ki je postal življenjsko nevaren, saj so se stene nagibale in rušile. Še posebej jih je zanimala električna centrala, ki se je še nahajala v grajskih prostorih in ki so jo želeli odpeljati ter uporabiti v drugotne namene.⁹⁵ Zavod za varstvo spomenikov LRS je 16. 12. 1952 odgovoril, da spomenik v trenutnem stanju več ne predstavlja kulturnega objekta in da se morajo glede zavarovanja ruševin obrniti na upravni organ. Zidove bi bilo treba zavarovati, če slednji življenjsko ogrožajo okolico, medtem ko bi predhodno morali obvestiti MMP, da bi ta odpeljal detajle, ki bi se jih izplačalo ohraniti, če bi se zidovje zaradi ogrožanja

⁹⁰ SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, Obračuni za Vurberk 1951, š.k. 2, ovoj 16.

⁹¹ SI_ZAP/0339/007/002/00006 Jože Sakelšek, Krčevina pri Vurberku 51 – Dovoljenje za pobiranje in odvažanje zidne opeke iz porušenih delov gradu Vurberk (dopis in odločba).

⁹² Ministrstvo za kulturo, center IDOK, št. dokumenta 153/3-51.

⁹³ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 153/4-51.

⁹⁴ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 161/1-52, 161/2-52 in VI-217/52.

⁹⁵ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 161/3-52.

javnosti moralo porušiti.⁹⁶ Že čez nekaj dni je MMP iz gradu odstranil električno centralo in jo odpeljal na Ptuj.⁹⁷ Franjo Gumilar je v dopisu 13. 5. 1952 obvestil Zavod za varstvo spomenikov LRS, da se je pozimi odtrgal vogal nad glavnim vhodom in zasul dvorišče, zrušili so se je obok v vzhodnem delu gradu in trije stropovi ter del severnega arkadnega hodnika.⁹⁸ V publikaciji Zavoda za varstvo spomenikov LRS v prispevku Draga Komelja lahko iz zapisa o obnovi gradu Vurberk sklepamo, da je že padla dokončna odločitev o njegovi usodi. Zapisano je, da je Zavod za varstvo spomenikov LRS skušal z intervencijo grad obvarovati uničenja, a da zgolj prekritje dvorišča objekta ne predstavlja jamstva, da bo takšna zaščita vzdržala, kajti nezavarovani deli okvirnega nosilca zidov propadajo naprej in vlečejo za seboj tudi zidove, ki do takrat še niso bili prizadeti. Zavod za varstvo spomenikov LRS se po njegovem mnenju ne bo več mogel posvetiti rešitvi tega gradu, saj se je posvetil reševanju gradov na Dolenjskem, ki so od Vurberka pomembnejši ne zgolj v relativnem, temveč tudi v absolutnem merilu.⁹⁹ V poročilih Zavoda za varstvo spomenikov LRS pa lahko preberemo, da grad nezadržno propada, da so stene zaradi posledic napada 1945 v okvirnem delu razmajane in da se nezaščitene rušijo druga za drugo. V takih pogojih se ne more več vzdrževati niti osrednje dvorišče, ki je bilo leta 1950 prekrito. Prav tako se niso utegnile rešiti gotske freske iz 15. stoletja v drugem nadstropju zahodnega trakta, ki so fragmentarno prikazovale ohranjen prizor zadnje večerje, kajti tudi ta zid se je zrušil.¹⁰⁰ MMP je 14. 7. 1953 obvestil Zavod za varstvo spomenikov LRS, da so iz gradu Vurberk prenesli vodnjak z lesenim ohišjem iz leta 1632 in ga zložili ob severni steni muzejskega poslopja.¹⁰¹ Muzej je še sporočil, da bi za njegovo postavitve potrebovali 40.000 din.¹⁰² V letih 1954–1956 je zaznati evidenten odvoz gradbenega materiala iz ruševin vurberškega gradu. Iz ohranjenega gradiva je razvidno, da je MMP v tem obdobju dovolil brezplačen odvoz za približno 544 m³ materiala, in sicer za obnovo in gradnjo stavb, studencev in infrastrukture.¹⁰³ Iz razpoložljivih virov prav tako ugotovimo, da je bilo precej materiala prodanega zasebnikom za obnovo ali gradnjo stanovanjskih objektov in gospodarskih poslopij, in sicer je bilo najdenih potrdil in računov za približno 140 m³ materiala. Največ se ga je izvozilo na Vurberk, Grajenščak, Grajeno, v Krčevino in Sveti Martin (Dvorjane), medtem ko se je material odvažal vse do Ptujja, Destrnika, Žikarc, Podlehnik, Biša, Nove vasi pri Ptujju in Brezja ter Tezna v Mariboru.¹⁰⁴ Kot je razvidno iz dokumentov, je Občinski ljudski odbor Maribor Tezno izdal potrdilo zainteresiranim strankam za material iz

⁹⁶ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, 1950, št. dokumenta 161/3-52.

⁹⁷ SI_ZAP/0140/001/000017_00016 Pokrajinski muzej Ptuj, Demontaža električnih naprav na Vurberku, št. dokumenta 416/52.

⁹⁸ Ministrstvo za kulturo, center IDOK, št. dokumenta 151/52.

⁹⁹ Varstvo spomenikov, 1951, 1952.

¹⁰⁰ Prav tam, str. 108.

¹⁰¹ Pozneje so vodnjak v celoti postavili ob severni steni Dominikanskega samostana, kjer je ostal do leta 1964, ko so ga zaradi obnove stavbe preselili na grajski grič v sklop muzejskih stavbnih objektov na prostem.

Glej: SI_ZAP/0140/001/00049_00040 Prošnja za podporo pri predstavitvi vurberškega vodnjaka. Tam pa konstrukcija ni ostala dolgo, saj je zaradi klimatskih razmer in slabega vzdrževanja hitro propadla. Prav tako so iz gradu v celoti prenesli notranji vodnjak, ki je bil nekaj časa v dominikanskem samostanu in so ga pozneje prenesli na dvorišče minoritskega samostana, kjer je še danes (glej: Sapač: *Grad Vurberk*, str. 44).

¹⁰² Ministrstvo za kulturo, center IDOK, št. dokumenta 203/53.

¹⁰³ Elektrifikacijski odbor Grajenščak je leta 1956 potreboval 36 m³ gradbenega materiala in 80 kg železa za gradnjo transformatorske postaje. Občina Duplek ga je potrebovala 100 m³ za gradnjo ceste Vurberk–Martin, Okrajni cestni odbor Ptuj za utrditev jarkov 24 m³, Elektrifikacijski odbor Vurberk 36 m³, Gasilsko društvo Barbara (Korena) 4m³, Državna fazanerija Vurberk 53 m³ itd.

¹⁰⁴ SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, Obračuni za Vurberk 1951, šk. 2, ov. 16 in Seznam ustanov in oseb, ki jim je bil dan material iz gradu Vurberk brezplačno, šk. 3, ov. 20.

Grad Vurberk pri Ptuju. Vir: SI_ZAP/0219/080_00008, št.465/1.

gradu in te so ga zgolj predložile MMP, ki ga je potem po vnaprej določenih postavkah zaračunal. V kroniki Ljudske šole Vurberk obstaja zapis iz leta 1955, ki sporoča, da gradu več ni, saj obstajajo zgolj še temelji, ki molijo v zrak. Tega leta naj bi padle zadnje stene, medtem ko si je okoliško prebivalstvo iz ostankov grajskega kompleksa zidalo hleve in obnavljalo hiše. Pri pridobivanju gradbenega materiala ni bila izjema niti Ljudska šola Vurberk, saj so za obnovo starega šolskega zidu ob glavni cesti uporabili material iz ostankov gradu.¹⁰⁵

Zaščita ostalin in poizkusi nadaljnje obnove 1959–1992

V drugi polovici 50. let se je v Mariboru formiral Zavod za spomeniško varstvo Maribor, ki je dobil pristojnost nad razvalinami vurberškega gradu. Ta je 21. 7. 1959 pozval Občinski ljudski odbor Maribor Tezno, ki je je upravljal s področjem, da prepreči lokalnemu prebivalstvu odnašanje ruševin.¹⁰⁶ Omenjen občinski ljudski odbor je namreč ruševine z odločbo 7. 1. 1959 dodelil Kmetijskemu združenemu gospodarstvu Placar Vurberk¹⁰⁷ v namen prostega koriščenja ruševin. Po odzivu Zavoda za spomeniško varstvo Maribor pa je odločbo, s katero je ruševine podelilo v upravo kmetijskemu združenemu gospodarstvu, razveljavilo 23. 10. 1959 z novo odločbo.¹⁰⁸ Zasebniki in različne organizacije so ponovne pobude za obnovo gradu dali v 60. letih, ko so pisali Zavodu za spomeniško varstvo Maribor, da so kulturni spomenik zaradi klavrne podobe in zgražanja okoliškega prebivalstva pripravljeni prevzeti in obnoviti.¹⁰⁹ Skupščina občine Maribor Tezno, ki je kot upravni organ nadomestila Občinski ljudski odbor Maribor Tezno, je z odločbo

¹⁰⁵ SI_ZAP/0530/006 Krajevna in šolska kronika Vurberka. Šolska kronika Ljudske šole Vurberk, zapis 30. 12. 1955 in 1. 9. 1956.

¹⁰⁶ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, Ruševine Vurberka, 21. 7. 1959.

¹⁰⁷ Kmetijsko združeno gospodarstvo je bilo konstituirano 24. 4. 1954, ko je prevzelo posestva in nepremičnine od Ekonomije Vurberk, glej: SI_ZAP/0078/010/001/001/00145 Združeno kmetijsko gospodarstvo Placar - Vurberk - ustanovitev, št. dokumenta II-2893/I-54 in SI_ZAP/0078/009/001/001/00145 Ekonomija Vurberk - prevzem, zadeva št. 1977/53.

¹⁰⁸ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 199/59.

¹⁰⁹ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, Jože Petek - Prošnja za soglasje, 11. 12. 1967; št. dokumenta 841/67 in št. dokumenta 402-155/70.

6. 7. 1963 dodelila jugovzhodni stolp taborniškemu odredu XI. SNOUB M. Zidanška. Ta je nameraval urediti dnevno sobo v pritličju in spalnice v zgornjem nadstropju. V letu 1964 je ostaline gradu z odobritvijo Zavoda za spomeniško varstvo Maribor začel odred obnavljati tako, da je začel čistiti ostaline stolpa in odstranjevati bršljan. Odred je v tem letu imel še ambicioznejše načrte, saj je nameraval, domnevno v bastiji, urediti svečano sobo z muzejskim pohištvom in odredov muzej NOB. V spodnjih prostorih bi uredili kuhinjo, jedilnico in skladišče, medtem ko bi na podstrešju uredili spalnice. Tako očiščen in vzdrževan prostor naj bi bil po njihovi oceni primeren za 100 ljudi in bi članom nudil svojo okolico možnost bogatega rekreativnega delovanja.¹¹⁰ O tem, kako se je odvil zastavljeni projekt, ni več podatkov, a je dejstvo, da se je za obnovo gradu začelo zanimati novo društvo. 16. 5. 1970 je Prosvetno društvo Vurberk pisalo Zavodu za spomeniško varstvo Maribor in se ponudilo, da za organizacijo prireditvev na ostalinah vurberškega gradu konzervira obstoječe objekte do te mere, da se prepreči nadaljnje rušenje. Zavod za spomeniško varstvo Maribor je podal navodila in dovolil uporabo ruševin za provizorične terase, na katerih bi sedeli gledalci.¹¹¹ Skupaj z razrušenim grajskim objektom pa so začeli propadati tudi nekdanji gospodarski objekti. Župnijski urad Vurberk je 15. 3. 1972 obvestil Zavod za spomeniško varstvo Maribor, da sta se v nekdanji žitnici zrušila v pritličju obok in zunanja severovzhodna stran, medtem ko je grozila nevarnost, da se bo stavba porušila.¹¹² Podatkov, ki bi pričali o morebitni obnovi grajske žitnice oziroma sanaciji škode, ni zaslediti vse do 90. let.¹¹³

Za grajske ostaline pa so se začeli približevati boljši časi ob ustanovitvi Turističnega društva Vurberk (dalje TDV).¹¹⁴ Društvo si je namreč aktivno prizadevalo za ohranitev ostankov grajskega objekta. Končalo se je tudi obdobje odvoza materiala z območja razvalin, na kar nas opomni dokument, datiran 15. 4. 1976, ki ga je posredoval višji konservator Zavoda za spomeniško varstvo Maribor občanu iz Spodnjega Dupleka. V njem mu sporoča, da mora material, ki ga je brez dovoljenja odpeljal, nemudoma vrniti na kraj, s katerega ga je od tujil ob spremstvu predstavnika TDV.¹¹⁵ Na letni konferenci TDV 26. 2. 1977 je bilo sklenjeno, da se bo pristopilo k obnovi grajskih ostalin, in sicer namestitvi novega ostrešja na grajski bastiji in prekritju celotne stavbe, zaščititi grajskega zidu in glavnega vhoda.¹¹⁶ TDV, ki je od Skupščine občine Maribor na podlagi pogodbe pridobil v upravljanje ostaline gradu, je začel v letu 1978 na podlagi pogodbe s podjetjem Stavbar - Temeljno organizacijo združenega dela Drava Ptuj pripravljati vse potrebno za obnovo gradu.¹¹⁷ Obnovitvena dela so bila ocenjena na 200.000 din in društvo se je obrnilo na Zavod za spomeniško varstvo Maribor in Turistično zvezo Maribor, da bi kot organizaciji pomagali pri pridobivanju kredita.¹¹⁸ V ta namen je društvo 7. 6. 1978 sklicalo delovni sestanek vseh vpletenih institucij, da bi izdelali osnutek razvojnega programa.¹¹⁹ Pogodbo za TDV je podpisal predsednik Otmar Berlinger in za podjetje Stavbar Gajzer

¹¹⁰ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 247/63 in 841/64.

¹¹¹ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 297/7.

¹¹² Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 205/72.

¹¹³ Spomladi 1997 se je zaradi posedanja temeljev zrušila severna fasada, ki je za seboj potegnila del obokov v notranjosti (glej: Sapač: *Grad Vurberk*, str. 91).

¹¹⁴ Turistično društvo Vurberk je bilo ustanovljeno leta 1972 na pobudo ravnatelja Osnovne šole Vurberk Julija Borka, da bi zaščitili ostanke vurberškega gradu, preprečili nadaljnji propad, turistom in drugim obiskovalcem kraja pa omogočili ogled in jim približali zgodovino Vurberka in okolice (glej: Toplak: *V ogledalu časa, Zbornik občine Duplek*, str. 484.).

¹¹⁵ Prav tam, št. dokumenta VO/330/76.

¹¹⁶ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 240/77.

¹¹⁷ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 1073/78.

¹¹⁸ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 240/78.

¹¹⁹ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 542/78.

Otmar 20. 9. 1978 za vrednost 369.033 din.¹²⁰ Predračun za dela so sestavili že 28. 7. 1978, a so ga pozneje popravili navzgor, saj so na koncu dela stala 546.033 din. V dela so šteli obnovo ostrešja grajske bastije, zaščito in stabilizacijo grajskega vhoda, popravilo oziroma zaščito obrambnega zidu in ureditev vhoda v obrambni gotski stolp.¹²¹ V aprilu 1979 so injicirali še zidove za 16.149 din.¹²² Po opravljenem delu je TDV nameraval ponovno obnoviti glavno stopnišče gradu in je zaprosil za predračun, ki ga je prejel 11. 6. 1979; vsa pripravljala dela in dejanska ponovna izgradnja stopnišča bi društvo stala 4.071.060 din.¹²³ Kot kaže, se dela v tem segmentu niso več nadaljevala, saj se pisni viri na to temo niso našli, čeprav je TDV obvestil izvajalca del 22. 11. 1979, da je Skupščina občine Maribor odobrila nadaljnjih 700.000 din za obnovo gradu.¹²⁴ Po besedah tajnika TDV so se sredstva za omenjeno stopnišče, ki bi povezovalo spodnje in zgornje grajsko dvorišče, zbirala in pridobila so se vsa potrebna soglasja, med drugim tudi s strani Zavoda za spomeniško varstvo Maribor. Dela pa se niso realizirala zaradi nasprotovanja Prosvetnega društva Vurberk, ki je želelo ohraniti improvizirane tribune v obliki teras za gledališke igre, ki so se letno izvajale. Če bi se stopnišče rekonstruiralo, bi bilo locirano prav na območju, kjer so se omenjene terase nahajale.¹²⁵ Konec leta 1984 oziroma 6. 12. 1984 je TDV prosil Skupščino mesta Maribor za finančna sredstva za revitalizacijo grajskih ostalin. Društvo je ponovno nameravalo zgraditi zunanje stopnišče, sanirati razvaline, opraviti nujna vzdrževalna in obnovitvena dela ter ga prepustiti turistično-kulturni dejavnosti. Približen izračun stroškov je bil ocenjen na 16,778.081 din.¹²⁶ A zaradi pomanjkanja dokumentacije in odgovora s strani zaprosene institucije lahko domnevamo, da TDV sredstev ni pridobil. V začetku 90. let so se pojavili ponovni poizkusi, da bi se objekti nekdanjega gradu revitalizirali za gostinsko-turistične in hotelirske namene. Kmetijsko trgovsko podjetje OMA d. o. o. iz Maribora je namreč nameravalo prevzeti ruševine in jih preurediti za tovrstne aktivnosti. Dokumentov o končni usodi projekta ni bilo mogoče izslediti. Zavod za spomeniško varstvo Maribor je zavrnil gradnjo teniških igrišč in bazenov ter zahteval popolno konservacijo obstoječih objektov na grajskem griču. Zavrnil je tudi gradnjo parkirnih prostorov ob gradu in asfaltne ceste do samega objekta. Medtem je TDV, ki je upravljal z ostalinami gradu, v letu 1992 vložilo vlogo za pridobitev dovoljenja za postavitve montažne tribune na nekdanjem jedru grajskega gradu.¹²⁷ Sklepati je mogoče, da je projekt propadel že ob samem začetku oziroma, da je ostalo zgolj pri idejnem konceptu.

¹²⁰ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Pogodba o oddaji in prevzemu adaptacijskih del na gradu Vurberk, 20. 9. 1978.

¹²¹ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Predračun za adaptacijska dela na gradu Vurberk – Turistično društvo Vurberk, 28. 7. 1978.

¹²² SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, št. dokumenta 263/79-S.

¹²³ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Predračun za napravo novih zunanjih stopnic pri grajskem vhodu na gradu Vurberk, 11. 6. 1979.

¹²⁴ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, št. dokumenta 63/79-JT.

¹²⁵ Po spominu Janeza Toplaka, tajnika Turističnega društva Vurberk, januar 2019.

¹²⁶ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta 3132.

¹²⁷ Zavod za spomeniško varstvo Maribor, dosje Vurberk, št. dokumenta V 592/92, V 2023/92 in V 2732/92.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije

- ◉ Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Maribor, dosje Vurberk

Arhiv Ministrstva za kulturo

- ◉ Arhiv Ministrstva za kulturo, Informacijsko-dokumentacijski center za dediščino

AS – Arhiv Republike Slovenije

- ◉ SI AS 1827, F-6/VI., Vurberk, Kronika šolskega okoliša Vurberk

ZAP – Zgodovinski arhiv na Ptuj

- ◉ SI_ZAP/0078/004/013_00001 Poročilo o gradovih – podatki o stanju gradov: Ormož, Velika Nedelja, Ravno polje, Vurberk
- ◉ SI_ZAP/0078/009/001/001/00145 Ekonomija Vurberk – prevzem
- ◉ SI_ZAP/0078/010/001/001/00145 Zadružno kmetijsko gospodarstvo Placar - Vurberk – ustanovitev
- ◉ SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, Obračuni za Vurberk 1951
- ◉ SI_ZAP/0140/001/000017_00016 Pokrajinski muzej Ptuj, Demontaža električnih naprav na Vurberku
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Predmeti na Borlu in zaščita gradu Vurberk
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Zaščitna dela na gradu Vurberk 20. 7. 1950
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Jurij Ferenc Upravi mestnega muzeja Ptuj 12. 10. 1950 in 27. 10. 1950
- ◉ SI_ZAP/0140 Mestni muzej Ptuj, Prijava kraje 22. 4. 1950
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Beležke in Poročilo II. Jurij Ferenc, 25. in 26. oktober 1949
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Zamenjava lesa
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Jurij Ferenc– Strokovno mnenje
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Novoletni situacijski zapisnik o zaščitnih delih gradu Vurberk
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Obračun dohodkov in izdatkov pri zaščiti vurberškega gradu
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Poročilo VII. Jurija Ferenca 2.–30. 11. 1949, Zvezek IV, str. 3
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Pokrajinski muzej Ptuj, Zaščita gradu Vurberk, Poročilo VII. Jurija Ferenca 1.–31. 12. 1949, Zvezek V–VII
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00006_00005 Zaščita gradu Vurberk 1949, Proračun
- ◉ SI_ZAP/0140/001/00049_00040 Prošnja za podporo pri prestavitvi vurberškega vodnjaka
- ◉ SI_ZAP/0225 Okrajno sodišče Ptuj, Zaplembe, Popis zaplenjenega premoženja gradu Vurberk
- ◉ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Pogodba o oddaji in prevzemu adaptacijskih del na gradu Vurberk, 20. 9. 1978
- ◉ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Predračun za adaptacijska dela na gradu Vurberk – Turistično društvo Vurberk, 28. 7. 1978
- ◉ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, št. dokumenta 263/79-S

- ⊗ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, Predračun za napravo novih zunanjih stopnic pri grajskem vhodu na gradu Vurberk, 11. 6. 1979
- ⊗ SI_ZAP/0242 Gradbeno podjetje Drava Ptuj, št. dokumenta 63/79-JT
- ⊗ SI_ZAP/0339/001/001/00017 Okrajni odbor Osvobodilne fronte Ptuj – Popis absolventov kmetijskih šol (navodila in seznam)
- ⊗ SI_ZAP/0339/001/001_00075 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Poročilo podpore sekretarju Viktorju Keglu s strani krajevnega odbora
- ⊗ SI_ZAP/0339/001/001_00106 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Popis inventarja iz gradu Vurberk, shranjen pri posestnikih in šolah (poročilo)
- ⊗ SI_ZAP/0339/001/001_00169 Krajevni odbor Osvobodilne fronte Vurberk – Prevoz knjig Osnovne šole Vurberk in gradu Vurberk na Ptuj (obvestilo)
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/001/00024 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Poškodovana stanovanjska in gospodarska poslopja med vojno, popis (obvestilo in dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/001_00032 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Razdelitev posesti in gradbenega materiala iz grajskega poslopja med občane (dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/001_00047 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Dodelitev vurberškega gradu
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/001/00039 Narodna vlada Slovenije, Ministrstvo za gozdarstvo – Dodelitev gradu Vurberk krajevnemu ljudskemu odboru
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/001_00153 Okrajna komisija za agrarno reformo Ptuj – Zavrnitev prošnje o dodelitvi vurberškega gradu Krajevnemu ljudskemu odboru Vurberk
- ⊗ SI_ZAP/0339/002/003/00046 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Šole, sklepi o cenzitvi vojne škode (dopis in sklepa)
- ⊗ SI_ZAP/0339/003/001/00071 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Poročilo o stavbah, ki so nezasedene ali premalo zasedene (navodilo in dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/003/002_00125 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za dodelitev vurberškega gradu od Okrajne komisije za agrarno reformo Ptuj
- ⊗ SI_ZAP/0339/003/003/00023 Okrajni ljudski odbor Ptuj – Regionalna turistična konferenca v Mariboru (obvestilo, dopis in anketa)
- ⊗ SI_ZAP/0339/003/003_00188 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za kredit za popravilo dizelskih motorjev (dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/003/003_00331 Krajevni ljudski odbor Vurberk – Prošnja za izdajo sečnega dovoljenja zaradi postavitve ostrešja na gradu Vurberk
- ⊗ SI_ZAP/0339/004/001_00052 Zavod za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti Slovenije – Prepoved rušenja gradu Vurberk in odnašanje gradbenega materiala (dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/006/003/00007 Okrajni odbor Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne Ptuj – Obnova porušenih domov iz časa okupacije (obvestilo in dopis)
- ⊗ SI_ZAP/0339/007/002/00006 Jože Sakelšek, Krčevina pri Vurberku 51 – Dovoljenje za pobiranje in odvažanje zidne opeke iz porušenih delov gradu Vurberk (dopis in odločba)
- ⊗ SI_ZAP/0339/009/001/001 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1945
- ⊗ Krajevemu ljudskemu odboru Vurberk s strani Ministrstva za kmetijstvo in gozdove (prošnja)
- ⊗ SI_ZAP/0339/009/001/001 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1949
- ⊗ SI_ZAP/0339/009/001/002 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1946
- ⊗ SI_ZAP/0339/009/001/003 Zapisniki Krajevnega ljudskega odbora Vurberk 1947
- ⊗ SI_ZAP SI_ZAP/0530/006 Krajevna in šolska kronika Vurberka. Šolska kronika Ljudske šole Vurberk, zapis 30. 9. 1946, 1. 9. 1948, 30. 12. 1955 in 1. 9. 1956

LITERATURA

Jambrek, Aleš: *Materialna škoda v SV Sloveniji med drugo svetovno vojno* – diplomsko delo: Univerza v Mariboru – Filozofska fakulteta, Maribor, 2007, str. 10–15.

Jambrek, Aleš: *Okoliščine napada na grad Vurberk februarja 1945*. V: *Arhivi* 39 (2016), št. 1, str. 81–95.

Komelj, Drago: Vprašanje naših gradov. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, 1951, 1952, št. IV, str. 54.

Martin Šteiner: *Prva petletka ptujskega muzeja*. Ptuj v 20. stoletju, Zbornik ob 125-letnici ptujskega muzeja (ur. Martin Šteiner). Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož: Samozaložba, leto 2018, str. 316.

Mušič, Marijan: Iz praktičnega spomeniškega varstva. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, leto II, št. III–IV, Ljubljana 1949, str. 24.

Mušič, Marijan: Poročilo referata za arhitekturo in urbanizem. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, Leto II, št. III–IV, Ljubljana 1949, str. 85.

Pencz, Rudolf: *For the Homeland, The 31st Waffen – SS Volunteer Grenadier Division in WWII*, Združene države Amerike: Helion, 2001, str. 1, 3, 5, 8–11, 124–132, 133–144.

Poročila o delu Zavoda v II. polletju 1950. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, Leto III, št. III–IV, Ljubljana 1950, str. 74.

Poročila. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, leto II, št. III–IV, Ljubljana 1949, str. 42.

Sapač, Igor: *Grad Vurberk*, Maribor: Samozaložba, 2003, str. 44 in 91.

Toplak, Janez: Turistično društvo Vurberk. *V ogledalu časa*, Zbornik občine Duplek (ur. Marjan Toš). Občina Duplek: Samozaložba, 2006, str. 484–491.

Zadnikar, Marijan: Referat za umetnostne spomenike. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik Zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, 1951, 1952, št. IV, str. 108.

Zavod za varstvo spomenikov Ljudske republike Slovenije. V: *Varstvo spomenikov – Vestnik zavoda za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije*, Ljubljana, 1948, leto I, št. 1, str. 6–8 in 10.

SUMMARY

FAILED ATTEMPT TO RENOVATE VURBERK CASTLE FROM 1945 TO 1952 AND THE ADAPTATION OF RELICS FROM 1978 TO 1979

Based on sources examined, it can be concluded that numerous unplanned and planned factors by competent institutions and private persons contributed to the destruction of castle complex as a whole during the years 1945–1956. In determining and analysing sources, we can define them as sociopolitical, professional at national, district, and local level, administrative at district level, and private. After the war, the authority sought to provide homes for people, renew housing stock, and start construction of industry, damaged castles therefore did not receive sufficient and timely financial assistance; another reason for this was ideological belief that castles are medieval feudal centres of exploitation of local farmers by German nobility. During the renovation of cultural monuments, there was a constant shortage of building materials, qualified work-

force, and financial sources. Institute for the Protection of Cultural Monuments of People's Republic of Slovenia had to face numerous damaged or destroyed cultural monuments after the war. In circumstances where resources for monuments' renovation were constantly insufficient, the Institute for the Protection of Cultural Monuments of People's Republic of Slovenia found it difficult to fulfill their mission. The institution thus tried to save what they could while taking the most important building material or details from destroyed monuments intended for disposal and reused them in other protected areas. Hence, arcade remains, ring wells with lifting system, and triple window, which can now be found in Bled castle, were taken from Vurberk castle and reused in renovation of other buildings. In his contribution titled Organisation of Monuments Protection in Slovenian Past in 1955 for the gazette of the Protection of Cultural Monuments of People's Republic of Slovenia, Franjo Baš wrote about the importance of finding that a network of confidants or monument panel proved themselves an insufficient help in renovating cultural monuments. This would suggest that the system for covering their operation in what is now the Republic of Slovenia, with a view to quickly and wholly renovate cultural objects, was insufficient or too ineffective. In analysing the national authority, it was found that local state authority chaired by the District People's Committee in Ptuj (OLO Ptuj) was not actively trying to overcome the issue of Vurberk ruins; even the first transfer of 70.000 dinars which would cover the building was allocated to education. Local authority lead by Local People's Committee of Vurberk (Vurberk KLO) was actively seeking to acquire the building under their competence only outwardly, but having achieved desired results, failed to obtain necessary funding to save the building. Based on documents, it was found that some employees of Vurberk KLO outwardly asked competent institutions for help with the renovation, whereas they were collecting material for their own needs in home quarry in their spare time. The City Museum of Ptuj (MMP) as the expert authority in the field worked to save the building from ruin, albeit only one of preserved minutes of museum council and administrative council meetings from 1949 to 1966 mentioned Vurberk castle, and only in 2 sentences about the start of renovation in 1949, preventing a detailed analysis of the then part of institution working on »Vurberk castle renovation project«. The museum operating as renovation works supervisor between 1949 and 1950 had bad luck in choosing the responsible builder as the one they chose did a poor job of renovating the castle, thus causing a more rapid decline of building stock according to architects and conservators who analysed the work undertaken. It is possible to very carefully conclude, based on indirect data, that castle renovation was not in the interest of some MMP employees as they earned considerable amounts of money with selling various building details and material, such as bricks, ironware etc. The Institution was the first to haul the building details that deserved to be preserved to Ptuj, as advised by the Institute for the Protection of Cultural Monuments of People's Republic of Slovenia, as well as central wiring, plumbing, and electrical wiring before they even obtained authorisation from Ljubljana. Jurij Ferenc as responsible the tradesman for the renovation of Vurberk castle did a poor job, as mentioned above. Architects later found evidence to suggest his reconstruction plan did not pay off, at best, it had harmful effect on the building, while accounts showed that he tried to exploit castle renovation to obtain the greatest possible material benefits. Due to different embezzlements in settlement of building works, Ferenc and MMP later ended their business relationship in a hostile manner. The main responsibility for the disappearance of the remains can be attributed to the local population who took building material for renovation of their homes. Seeing this through the eyes of a modern-day person, it is difficult to comprehend how people could use castle ruins as a quarry and took building material from castle hill for house renovation and farm buildings construction. It should be noted that the local population who

was impoverished after the war could hardly afford expensive building material whereas economy, albeit growing, could not meet the needs for material goods that were necessary for construction. Castle ruins were therefore attractive as the material was there – practically for free and near. The disappearance of architecturally unique and the only castle building in Styria that was severely damaged during the war represents irreplaceable cultural loss for the place, its surroundings, and state. This article considers all aspects that lead to the final ruin of castle building and which could be interpreted based on documents. In future, all efforts should be made to ensure the preservation of at least »remains of remains« of the once invaluable building stock.